

КОНТРОЛЬНИЙ СПИСОК ТЕРІОФАУНИ УКРАЇНИ

Клас ссавців (Mammalia) представлений у фауні регіону інфракласом плацентарних (Eutheria, seu Placentalia) з підкласу звірів (Theria), а саме когортою епітерій (Epitheria)¹.

Класичними щодо теріофауни регіону є зведення «Звірі УРСР» О. Мигуліна (1938), два випуски тому «Ссавці» з серії «Фауна України» (Абеленцев та ін. 1956; Абеленцев 1968), «Звірі західних областей України» К. Татарінова (1956) та друге видання учбового посібника «Визначник звірів УРСР» О. Корнєєва (1965). Історичні зміни теріофауни аналізуються в монографії І. Сокура (1961). Серед численних сучасних оглядів фауни у масштабах світу варто згадати зведення щодо теріофауни світу: характеристика рядів і родів — В. Соколова (1990), таксономія та видовий склад — Д. Уїлсона та Д. Рідера (Wilson & Reeder 1993), філогенія — Ф. Шалає та ін. (Szalay et al. 1993). Сучасні погляди на таксономію та видовий склад теріофауни України викладено у працях автора (для огляду див.: Загороднюк 1998а-б та примітки до таблиці зі списком фауни).

Зараз розпочато підготовку повновагового зведення щодо таксономії та номенклатури ссавців фауни України ("Ссавці України 2000"), тут подано лише найголовнішу його частину — список таксонів. Для деяких видів наведено короткі коментарі щодо їх систематичного положення і номенклатури. Зокрема, вимагає подальшого обговорення і уніфікації національна номенклатура видів і надвидових груп, яка дотепер залишається нестабільною.

В таблиці 10 подано розподіл видів ссавців за родинами і рядами (за: Загороднюк та ін. 1998). Для кожного виду вказано його охоронний статус згідно з додатками до Бернської конвенції та другим виданням Червоної книги України (1994). В дужках дано рекомендовані в цьому зведенні охоронні категорії. Масним виділено коди видів, описаних у цьому зведенні.

¹ Всі чотири згадані тут вищі таксони ссавців європейської фауни (клас, підклас, інфраклас та когорта) мають також типіфіковані назви, що базуються на родовій назві *Canis* L. (Canidae): Caniodes, Caniones, Canioni et Canionia.

Таблиця 10. Ссавці у сучасній фауні України та їх охоронний статус

Родина	Наукова назва виду	Rem	ЧКУ	БК	Доп
Soriciformes [Insectivora auct.] – ряд Комахоїдні (14 видів)					
Erinaceidae	<i>Erinaceus concolor</i> – їжак білочеревий		–	–	–
Erinaceidae	<i>Erinaceus europaeus</i> ² – їжак європейський	e?	–	b3	–
Erinaceidae	<i>Hemiechinus auritus</i> – їжак вухатий	†?	3	–	(b2)
Talpidae	<i>Talpa europaea</i> – кріт європейський		–	–	–
Talpidae	<i>Desmana moschata</i> – хохла звичайна		1	b2	–
Soricidae	<i>Neomys fodiens</i> – рясоніжка велика		–	b3	–
Soricidae	<i>Neomys anomalus</i> – рясоніжка мала		3	b3	–
Soricidae	<i>Sorex alpinus</i> – мідія альпійська		4	b3	–
Soricidae	<i>Sorex minutus</i> – мідія мала		–	b3	–
Soricidae	<i>Sorex pusillus</i> ³ – мідія кавказька	e?	–	b3	–
Soricidae	<i>Sorex caecutiens</i> ⁴ – мідія середня	e?	–	b3	–
Soricidae	<i>Sorex araneus</i> ⁵ – мідія звичайна		–	b3	–
Soricidae	<i>Crociodura leucodon</i> – білозубка білочерева		–	b3	–
Soricidae	<i>Crociodura suaveolens</i> – білозубка мала		–	b3	–
Vespertilioniformes [Chiroptera auct.] – ряд Кажани (26 видів)					
Rhinolophidae	<i>Rhinolophus hipposideros</i> – підковоніс малий		2	b2	–
Rhinolophidae	<i>Rhinolophus euryale</i> – підковоніс південний	e?	–	b2	–
Rhinolophidae	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i> – підковоніс великий		2	b2	–
Vespertilionidae	<i>Miniopterus schreibersi</i> – довгокрил [звич.]	†?	2	b2	–
Vespertilionidae	<i>Myotis blythi</i> – нічниця островуха		–	b2	–
Vespertilionidae	<i>Myotis myotis</i> – нічниця велика		–	b2	–
Vespertilionidae	<i>Myotis bechsteini</i> – нічниця довговуха		3	b2	–
Vespertilionidae	<i>Myotis dasycneme</i> – нічниця ставкова		3	b2	–
Vespertilionidae	<i>Myotis nattereri</i> – нічниця в'їччаста		3	b2	–
Vespertilionidae	<i>Myotis emarginatus</i> – нічниця триколірна		3	b2	–
Vespertilionidae	<i>Myotis daubentonii</i> – нічниця водяна		–	b2	(b3)
Vespertilionidae	<i>Myotis brandti</i> – нічниця північна [Брандта]		–	b2	–
Vespertilionidae	<i>Myotis mystacinus</i> – нічниця вусата		–	b2	–
Vespertilionidae	<i>Plecotus auritus</i> – вухань звичайний		–	b2	–
Vespertilionidae	<i>Plecotus austriacus</i> – вухань австрійський		–	b2	–

² Традиційне визначення "звичайних" їжаків України як "*europaeus*" неправильне, і всі перевірені зразки віднесені до попереднього виду (Загороднюк і Мішта 1995).

³ Погляди на можливу тотожність кримських *Sorex (minutus) dahli* до кавказького аловиду (Загороднюк 1996) вимагають цитогенетичного підтвердження.

⁴ Ревізія всіх відомих фактів про знахідки в Україні середньої бурозубки (як і *Sorex isodon*) визнані необґрунтованими і вимагають фактичних підтверджень (ibid.).

⁵ Вид мідії звичайної (*Sorex araneus*) наводиться тут у широкому розумінні з врахуванням нижньодніпровської форми *S. a. averini* (про статус цієї та інших форм мідій див.: Загороднюк 1996).

Родина	Наукова назва виду	Rem	ЧКУ	БК	Доп
Vespertilionidae	<i>Barbastella barbastellus</i> – широкоух (європ.)		3	b2	–
Vespertilionidae	<i>Nyctalus leisleri</i> – вечірниця мала		3	b2	–
Vespertilionidae	<i>Nyctalus noctula</i> – вечірниця дозріла		–	b2	(b3)
Vespertilionidae	<i>Nyctalus lasiopterus</i> – вечірниця велетенська		3	b2	–
Vespertilionidae	<i>Pipistrellus pipistrellus</i> – нетопир карликовий		–	b3	–
Vespertilionidae	<i>Pipistrellus nathusii</i> – нетопир лісовий		–	b2	–
Vespertilionidae	<i>Pipistrellus kuhli</i> – нетопир середземний		3	b2	(b3)
Vespertilionidae	<i>Hypsugo⁶ savii</i> – лилик гірський		3	b2	–
Vespertilionidae	<i>Vespertilio murinus</i> – лилик двоколірний		–	b2	(b3)
Vespertilionidae	<i>Eptesicus serotinus</i> – лилик північний		–	b2	(b3)
Vespertilionidae	<i>Eptesicus nilsoni</i> – лилик північний		–	b2	–

Caniformes [Carnivora auct.] – ряд Хижі (22 види)

Felidae	<i>Felis silvestris</i> – кіт лісовий [дикий]		1	b2	–
Felidae	<i>Lynx [Felis] lynx⁷</i> – рись звичайна		2	b3	–
Canidae	<i>Canis lupus</i> – [собака]-вовк	(м)	–	b2	–
Canidae	<i>Canis aureus</i> – шакал золотавий ⁸	Ad	–	–	–
Canidae	<i>Vulpes vulpes</i> – лис звичайний		–	–	–
Canidae	<i>Vulpes corsac</i> – [лис]-корсак ⁹		–	–	(b2)
Canidae	<i>Nyctereutes procyonoides</i> – собака єнотовидний	Ad	–	–	–
Ursidae	<i>Ursus arctos</i> – ведмідь бурий	(м)	–	b2	–
Phocidae ¹⁰	<i>Monachus monachus</i> – тюлень білочеревий	-†?	1	b2	–
Procyonidae	<i>Procyon lotor</i> – єнот-полоскун ¹¹	Ad	–	–	–
Mustelidae	<i>Martes foina</i> – куна камяна		–	b3	–
Mustelidae	<i>Martes martes</i> – куна звичайна [лісова]		–	b3	–
Mustelidae	<i>Gulo gulo</i> – росомаха	†	0	b2	–
Mustelidae	<i>Mustela nivalis</i> – [тхір]-ласка		–	b3	–
Mustelidae	<i>Mustela erminea</i> – [тхір]-горностаї		4	b3	–

⁶ *Hypsugo* [*Pipistrellus* s. l., auct.] – нетопировидні лилики (*Vespertilio* s. l.). У більшості європейських мов цей вид називають гірським або альпійським, що можна запропонувати для української номенклатури, інші назви є незручними і запропоновані як компромісні для підкреслення проміжного систематичного положення *Hypsugo* між дрібними *Pipistrellus* та крупнішими *Vespertilio* s. l.).

⁷ Заміна назви виду на "*Felix lynx*" (Вестн. зоол., 1998, № 4: 75) невиправдана

⁸ Шакал інтенсивно розширює свій ареал, і з 1998 р. його регулярно реєструють на Одещині (Роженко і Волох 1999).

⁹ У попередніх списках теріофауни України (Загороднюк 1998а; Загороднюк та ін. 1998) корсак відмічений як вид, що, ймовірно, зник з території України (†?).

¹⁰ Статус групи Pinnipedia (ластоногі) останнім часом переглянуто, і ця група морських ссавців тепер розглядається як збірна група родин ряду Хижі.

¹¹ Єнот-полоскун (*Procyon lotor*) – адвентивний далекосхідний вид надродина куно-подібних. В Україні поселення не відомі. Найближчі стабільні популяції відомі з території Білоруського Полісся (повідомлення І. Зеніної).

Родина	Наукова назва виду	Rem	ЧКУ	БК	Доп
Mustelidae	<i>Mustela lutreola</i> – норка європейська ¹²		2	b2	–
Mustelidae	<i>Mustela vison</i> – норка американська	Ad	–	–	–
Mustelidae	<i>Mustela [Putorius] eversmannii</i> – тхір степовий		3	b2	–
Mustelidae	<i>Mustela [Putorius] putorius</i> – тхір чорний		–	b3	–
Mustelidae	<i>Vormela peregusna</i> – перегузня [звичайна]		2	b2	–
Mustelidae	<i>Meles meles</i> – борсук [звичайний]		2	b3	–
Mustelidae	<i>Lutra lutra</i> – видра річкова [відниха]		2	b2	–

Leporiformes [Duplicidentata auct.]¹³ – ряд Зайцеподібні (3 види)

Leporidae	<i>Lepus europaeus¹⁴</i> – заєць сірий		–	b3	–
Leporidae	<i>Lepus timidus</i> – заєць білий [біляк]		1	b3	–
Leporidae	<i>Oryctolagus cuniculus</i> – кроль дикий	Ad	–	–	–

Muriformes [Rodentia auct.] – ряд Мишеподібні (52 види)

Myocastoridae	<i>Myocastor coypus</i> – нутрія [болотяна]	Ad	–	–	–
Castoridae	<i>Castor fiber</i> – бобр європейський		–	b3	–
Pteromyidae	<i>Pteromys volans¹⁵</i> – летяга звичайна	†	0	b2	–
Sciuridae	<i>Sciurus vulgaris</i> – вивірка звичайна		–	b3	–
Sciuridae	<i>Marmota marmota</i> – сурок гірський	†	–	b3	–
Sciuridae	<i>Marmota bobac</i> – сурок степовий [байбак]		–	–	–
Sciuridae	<i>Spermophilus citellus</i> – ховрах європейський		1	b2	–
Sciuridae	<i>Spermophilus suslicus</i> – ховрах крапчастий		–	b2	–
Sciuridae	<i>Spermophilus odessanus¹⁶</i> – ховрах подільський		–	–	(b2)

¹² Як і два попередні види тхорів (*Mustela*), вид називають без згадки родової назви "тхір" (напр., Сокур 1960), а для розрізнення цього виду від адвентивного *Mustela vison*, за яким закріпилась назва "норка американська", запропоновано біномен "норка європейська" (Корнеев 1965). Власне тхорів відносять до підроду *Putorius* (інколи як рід), що є непорозумінням національної зоологічної номенклатури.

¹³ Саме під такою назвою (Duplicidentata) зайцеподібні наводяться в додатку 3 до Бернської конвенції (Конвенція 1998). Ця назва широко вживалась як альтернативна до власне гризунів, Simplicidentata (напр., Корнеев 1952, 1965), однак після підняття їх рангу до рядового замінена на Lagomorpha (напр., Громов і Баранова 1981).

¹⁴ Наведення в Українському виданні Конвенції (1998) зайця сірого (русака) як "*Lepus capensis*" замість традиційного *Lepus europaeus* є не виправданим (так зробили і польські колеги, див.: Atlas 1983; Рuceк 1984), і не відповідає сучасним поглядам на поширення обох згаданих видів на континенті (Atlas 1999).

¹⁵ У додатках до Конвенції (1998) летягу згадують також як *Sciuropus russicus* (с. 47), цей вид був поширений в Україні в літописні часи (Сокур 1961).

¹⁶ Ховрах подільський є аловидом ховраха крапчастого, відрізняється від нього за числом хромосом і включає всі популяції колишнього політичного виду *Spermophilus suslicus*, поширені на захід від Дніпра (Загороднюк і Федорченко 1995). За всіма правилами цей вид повинен отримати ту саму охоронну категорію (див. текст).

Родина	Наукова назва виду	Rem	ЧКУ	БК	Доп
Sciuridae	<i>Spermophilus pygmaeus</i> – ховрах сїрий [малий]	–	–	–	–
Myoxidae	<i>Myoxus [Glis] glis</i> – вовчок сїрий	–	–	b3	–
Myoxidae	<i>Dryomys nitedula</i> – вовчок лісовий	–	–	b3	–
Myoxidae	<i>Eliomys quercinus</i> – вовчок садовий [-еліоміс]	†?	4	b3	–
Myoxidae	<i>Muscardinus avellanarius</i> – вовчок горішковий	–	–	b3	–
Sminthidae	<i>Sicista betulina</i> – мишів калісова	–	–	b2	–
Sminthidae	<i>Sicista strandi</i> ¹⁷ – мишів ка Штранда	?	–	–	(b2)
Sminthidae	<i>Sicista subtilis</i> – мишів кастепова	–	3	b2	–
Sminthidae	<i>Sicista severtsovi</i> – мишів катемна	–	(3)	–	(b2)
Allactagidae	<i>Allactaga major</i> ¹⁸ – тушкан великий	–	2	–	(b3)
Dipodidae	<i>Stylodipus telum</i> ¹⁹ – тушкан трипалий [кандибка]	–	2	–	(b3)
Spalacidae	<i>Nannospalax leucodon</i> – сліпак білозубий	–	2	–	–
Spalacidae	<i>Spalax graecus</i> – сліпак буковинський	–	3	b2	–
Spalacidae	<i>Spalax arenarius</i> – сліпак піщаний	–	2	–	(b2)
Spalacidae	<i>Spalax zemni</i> – сліпак подільський	–	3	–	–
Spalacidae	<i>Spalax microphthalmus</i> – сліпак звичайний	–	–	–	–
Muridae	<i>Apodemus agrarius</i> – миша-житник [польова]	–	–	–	–
Muridae	<i>Micromys minutus</i> – миша калугова [малютка]	–	–	–	–
Muridae	<i>Sylvaemus sylvaticus</i> ²⁰ – миша клісовий	–	–	–	–
Muridae	<i>Sylvaemus tauricus</i> – миша жовтогорлий	–	–	–	–
Muridae	<i>Sylvaemus uralensis</i> ²¹ – миша куральський	–	–	–	–
Muridae	<i>Sylvaemus arianus</i> ²² – миша степовий	–	–	–	–
Muridae	<i>Mus musculus</i> – миша звичайна	Ad	–	–	–
Muridae	<i>Mus spicilegus</i> ²³ – миша курганцева	–	–	–	–

¹⁷ Цей аловид мишівки лісової дотепер на території України не знайдений, однак, за попередніми даними, до нього належать популяції лісових мишівок із Стрілецького степу (див. відповідний нарис).

¹⁸ Поширена в українській літературі назва виду "*Allactaga jaculus*" не валідна (для довідки див.: Павлінов і Россолімо 1987).

¹⁹ Кандибка представлена в Україні дрібною географічно ізольованою формою, що є мешканцем нижньодніпровських пісків і має бути включеною до додатку 3.

²⁰ Власне лісова миша (миша клісовий) – не такий численний і поширений вид, як це вважали раніше. Із цього виду виключено мишака уральського та мишака степового; в Україні відомі найбільш східні знахідки виду (Загороднюк 1993).

²¹ Вид відомий як "*Apodemus microps*": однак, по-перше, ця колишня видова назва є молодшим синонімом вживаної тут назви, по-друге, об'єднання польових і лісових мишей в один рід є абсолютно не виправданим (Загороднюк 1992).

²² Мишака степовий вперше описаний з території України під назвою "*Apodemus falzfeini*", в подальшому заміненою на "*Sylvaemus fulvipectus*"; результатами ревізії цієї групи "степових мишей" викладено в окремій праці (Загороднюк та ін. 1997).

Родина	Наукова назва виду	Rem	ЧКУ	БК	Доп
Muridae	<i>Rattus norvegicus</i> – пацюк мандрівний [сїрій]	Ad	–	–	–
Muridae	<i>Rattus rattus</i> – пацюк чорний	Ad?	–	–	–
Cricetidae	<i>Cricetus cricetus</i> – хом'як звичайний	–	–	b2	–
Cricetidae	<i>Cricetulus migratorius</i> – хом'ячок сїрій	–	–	–	(b2)
Arvicolidae	<i>Ellobius talpinus</i> – сліпачок звичайний	–	–	–	(b2)
Arvicolidae	<i>Ondatra zibethicus</i> – ондатра [звичайна]	Ad	–	–	–
Arvicolidae	<i>Lagurus lagurus</i> – строкатка степова	–	–	–	(b2)
Arvicolidae	<i>Myodes</i> ²⁴ <i>glareolus</i> – нориця руда [лісова]	–	–	–	–
Arvicolidae	<i>Chionomys nivalis</i> – нориця снігова	–	3	b3	–
Arvicolidae	<i>Arvicola amphibius</i> – шур [нориця] водяний	–	–	–	–
Arvicolidae	<i>Arvicola scherman</i> ²⁵ – шур гірський [повх]	–	3	–	–
Arvicolidae	<i>Microtus arvalis</i> – нориця польова	–	–	–	–
Arvicolidae	<i>Microtus obscurus</i> – нориця еверсманова	–	–	–	–
Arvicolidae	<i>Microtus rossiaemeridionalis</i> – нориця лугова	–	–	–	–
Arvicolidae	<i>Microtus socialis</i> – нориця куртова	–	–	–	–
Arvicolidae	<i>Microtus agrestis</i> – нориця темна	–	–	–	–
Arvicolidae	<i>Microtus oeconomus</i> ²⁶ – нориця сибірська	–	–	b3	–
Arvicolidae	<i>Terricola</i> ²⁷ <i>subterraneus</i> – нориця чагарникова	–	–	–	–
Arvicolidae	<i>Terricola tatricus</i> – нориця татранська	–	–	b2	–

Equiformes [Perissodactyla auct.] – ряд Копитні (2 види)

Equidae	<i>Equus gmelini</i> ²⁸ – [кінь]-тарпан	†Re	–	–	–

²³ Поширена в літературі назва курганцевих мишей "*Mus hortulanus* Nordm." відноситься до попереднього виду і запропонована для екантропних *Mus musculus*; поширеним в давній літературі синонімом власне курганцевої миші є назва *Mus sergii* Valh (ревізію та історію класифікації див.: Загороднюк 1997).

²⁴ Тут, як і в інших працях автора, ця назва вживається замість поширеної "*Clethrionomys*", що є її молодшим синонімом. Точка зору на можливу невалідність назви П. Палласа (Павлінов і Россолімо 1987) не переконлива.

²⁵ Видовий ранг гірської форми водяних нориць вимагає додаткового обґрунтування. В працях автора вона розглядається у ранзі виду, однак не виключено, що такі популяції є варіантом екогеографічної мінливості *Arvicola amphibius*.

²⁶ Нориця сибірська в давній літературі та в додатках до бернської конвенції названа *Microtus ratticeps* ("нориця пацюкологова"), однак перша назва, вживана тут (таблиця) є пріоритетною (Гептнер 1951).

²⁷ У додатках до Бернської конвенції татранську норицю віднесено до роду *Microtus*, позаяк близьку форму згадано як *Pitymys bavaricus*. У більшості праць щодо фауни регіону чагарникових нориць описують як *Pitymys* або *Microtus (Pitymys)*, однак у для європейських форм валідною назвою є вживана тут *Terricola* (Загороднюк 1989).

Родина	Наукова назва виду	Rem	ЧКУ	БК	Доп
Equidae	<i>Equus hemionus</i> – [кінь]-кулан	Re	–	–	–
Cerviformes [Artiodactyla auct.] – ряд Ратичні (9 видів)					
Suidae	<i>Sus scrofa</i> – кабан звичайний		–	b3	–
Cervidae	<i>Capreolus capreolus</i> – сарна європейська		–	b3	–
Cervidae	<i>Alces alces</i> – лось європейський		–	b3	–
Cervidae	<i>Cervus nippon</i> – олень плямистий ²⁹	Ad	–	(b3)	–
Cervidae	<i>Cervus dama</i> – [олень]-лань (див. попер. прим.)	Ad	–	(b3)	–
Cervidae	<i>Cervus elaphus</i> – олень шляхетний		–	b3	–
Bovidae	<i>Rupicapra rupicapra</i> – скельниця [звичайна] ³⁰	†?	–	b3	–
Bovidae	<i>Ovis musimon [aries]</i> – баран-муфлон	Ad	–	b3	–
Bovidae	<i>Bison bonasus</i> – бізон європейський [зубр]	Re	5	b3	–
Delphiniformes [Cetacea auct.] — ряд Китоподібні (4 види)					
Delphinidae	<i>Delphinus delphis</i> – білобочка чорноморська		4	b2	–
Delphinidae	<i>Tursiops truncatus</i> – афаліна чорноморська		3	b2	–
Phocoenidae	<i>Phocaena phocaena</i> – фочена звичайна		1	b2	–
Balaenopteridae	<i>Balaenoptera acutorostrata</i> ³¹ – смугач малий	?	–	b2	–

²⁸ Номенклатура тарпана не ustalena. Згідно з В. Гептнером (1955), тарпан є внутрішньовидовою формою *Equus przewalskii* (вкл. *caballus*, *sylvestris*, *tarpan*, etc.), позаяк І. Кузьміна (1998) розглядає тарпана як здичавілу форму *Equus caballus*, яку вона виводить із *E. latipes* і протиставляє виду *Equus przewalskii* s. str. Точка зору на видову самостійність джунгарської форми тарпана справедлива тільки в межах типологічної концепції виду; за біологічною концепцією ця форма є лише фрагментом в ряду географічної мінливості виду *Equus przewalskii* Poljakow (Гептнер 1955).

²⁹ В українському виданні Конвенції (1998) зазначено, що в додаток 3 включено всі види оленячих, без уточнення видового складу. Олень плямистий та лань є адвентивними видами (Сокур 1961), і їх охорона не потрібна (Загороднюк та ін. 1998).

³⁰ Скельниця (*Rupicapra rupicapra*) – вид, що поширений в Центральних Карпатах. У зведеннях щодо теріофауни України його наводять як вид, що був поширений в Чорногорі в історичні часи (Сокур 1960).

³¹ Наявність смугача у складі фауни України підтверджена лише однією неперевіреною знахідкою кістяка. У будь-якому разі мова може йти лише про випадкові заходи виду в Чорне море, а не про існування популяції (див. розділ 5 про унгулят).

Література до розділу

- Абелєнцев В. І. Фауна України. Куниці. – Київ: Наук. думка, 1968. – 280с. – (Фауна України. Том 1: Ссавці. Вип. 2).
- Абелєнцев В. І., Підоплічко І. Г. Ряд Комахоїдні – Insectivora / Фауна України – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – том 1, вип. 1. – С. 70–228.
- Абелєнцев В. І., Попов Б. М. Ряд рукокрилі або кажани – Chiroptera / Фауна України. Ссавці. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – том 1, вип. 1. – С. 229–446.
- Гептнер В. Г. К систематике и номенклатуре полевки-экономки (*Microtus oeconomus* Pall.; Mammalia, Muridae) // Бюл. МОИП (Отд. биол.). – 1951. – 56, вып. 3. – С. 17–20.
- Гептнер В. Г. О тарпанах // Зоол. журн. – 1955. – 34, № 6. – С. 1404–1423.
- Громов И. М., Баранова Г. И. (ред.). Каталог Млекопитающих СССР (плиоцен-современность). – Ленинград: Наука, 1981. – 456с.
- Дулицкий А. И., Товищев Н. Н. Аннотированный список млекопитающих Крыма // Памяти профессора Александра Александровича Браунера (1857–1941). – Одесса: Музейный фонд им. А. А. Браунера. Астропринт 1997. – С. 92–100.
- Загороднюк И. В. Таксономия распространения морфологическая изменчивость полевки рода *Terricola* Восточной Европы // Вестн. зоологии – 1989. – 23, N 5. – С. 3–14.
- Загороднюк И. В. Обзор рецентных таксонов *Muroidea* (Mammalia) установленных для территории Украины (1777–1990) // Вестн. зоологии – 1992. – 26, N 2. – С. 39–48.
- Загороднюк И. В. Идентификация восточно-европейских форм *Sylvaeus sylvaticus* (Rodentia) их географическое распространение // Вестн. зоологии – 1993. – 27, N 6. – С. 37–47.
- Загороднюк И. Редкие виды бурозубки на территории Украины: легенды, факты, диагностика // Вестн. зоологии – 1996. – 30, N 6. – С. 53–69.
- Загороднюк И. В. Вищі таксоны ссавців у сучасній фауні України: склад, номенклатура та видове багатство // Доповіді НАН України – 1998а. – N 4. – С. 180–186.
- Загороднюк И. Систематичний огляд кажанів Східної Європи // Європейська ніч кажанів '98 в Україні – Київ, 1998б. – С. 32–48. – (Праці Теріологічної школи, вип. 1).
- Загороднюк И. В. Степове фауністичне ядро Східної Європи: його структура та перспективи збереження // Доповіді НАН України – 1999. – № 5. – С. 203–210.
- Загороднюк И. В. Систематичне положення таксону як критерій його вразливості // Доповіді НАН України – (у друці).
- Загороднюк И. В., Воронцов Н. Н., Песков В. Н. Татранская полевка (*Terricola tatricus*) в Восточных Карпатах // Зоол. журн. – 1992. – 71, вып. 6. – С. 96–105.
- Загороднюк И. В., Боесков Г. Г., Зыков А. Е. Изменчивость таксономический статус степных форм мышей рода *Sylvaeus* (*falzeini*– *fulvirectus*– *hermonensis*– *agianus*) // Вестн. зоологии. – 1997. – 31, № 5-6. – С. 37–56.
- Загороднюк И., Жила С., Покиньючерда В. Теріологічна школа-семінар «Ссавці у Червоній книзі» // Вестник зоологии – 1998. – 32, № 5-6. – С. 149–150.
- Загороднюк И. В., Мишта А. В. О видовой принадлежности ежей рода *Erinaceus* Украины и прилежащих стран // Вестн. зоологии – 1995. – 29, N 2/3. – С. 50–57.
- Загороднюк И. В., Кондратенко О. В. Новый для фауны Украины вид ссавцев — *Sicista severtzovi* Ognev, 1935 // Вестн. зоологии – 1999. – 33, № 6. – (у друці).
- Загороднюк И. В., Покиньючерда В. В. Унифікація научних названий вищих таксонов хордових животнох (Chordozoa, Animalia) // Доповіді НАН України – 1997. – N 11. – С. 160–166.
- Загороднюк И., Покиньючерда В. Таксономія ссавців Східнокарпатського регіону // Загороднюк І., Покиньючерда В., Киселюк О., Довганіч Я. Теріофауна Карпатського біосферного заповідника – Київ: Ін-т зоол. НАНУ, 1997. – С. 16–23. – (Вестник зоологии Supplement № 5).

- Загороднюк І. В., Ткач В. В. Сучасний стан фауни та історичні зміни чисельності кажанів (*Chiroptera*) на території України // Доповіді НАН України – 1996. – N 5. – С. 136–142.
- Загороднюк І. В., Федорченко А. А. Аллопатрически види грызунов группы *Spermophilus suslicus* (Mammalia) // Вестн. зоологии – 1995. – 29, N 5–6. – С. 49–58.
- Корнєєв О. П. Визначник звірів УРСР. – Київ: Рад. шк., 1952. – 216с.
- Корнєєв О. П. Визначник звірів УРСР. – Видання друге – Київ: Рад. школа, 1965. – 236с.
- Крыжановский В. И., Емельянов И. Г. Класс млекопитающих // Топачевский В. А. (ред.). Природа Украинской ССР. Животный мир. – Киев: Наук. думка, 1985. – С. 197–234.
- Кузьмина И. Е. Лошади Северной Евразии от плиоцена до современности – СПб, 1997. – 224с. – (Тр. Зоол. ин-та РАН; Том 273).
- Мигулін О. О. Звірі УРСР (матеріали до фауни). – Київ: Вид-во АН УРСР, 1938. – 426с.
- Підоплічко І. Г. Загальна характеристика класу ссавців (Mammalia) / Фауна України – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – том 1, вип. 1. – С. 7–69с.
- Роженко М. В., Волох А. М. Поява шакала звичайного (*Canis aureus*) на півдні України // Вестник зоологии – 1999. – 33, № 4-5. – (у друці).
- Сеник Г. Ф. Нова форма крока українських Карпат // Доповіді АН Укр. РСР. – 1965. – № 5. – С. 674–676.
- Сокур І. Т. Ссавці фауни України та їх господарське значення – Київ: Держучпедвид, 1960. – 211с.
- Татаринів К. А. Звірі західних областей України. Екологія значення охорона – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – 188с.
- Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака – Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1994. – 464с.
- McKenna M. C., Bell S. K. Classification of mammals above species level. – New York: Columbia Univ. Press, 1997. – I–XII+631 p.
- Niethammer J., Krapp F. (eds.). Handbuch der Säugetiere Europas – Wiesbaden: AULA-Verlag, 1990. – Band 3/1 (Insektenfresser – Insectivora, Herrentiere – Primates) – 524 pp.
- Atlas of Polish mammals maps (eds Pucek Z., Raczynski J.). – Warszawa: PWN, 1983. – 1 (text). – 188 p.; 2 (maps). – 90 p.
- [Atlas]. The atlas of European mammals / Mitchell-Jones A., Lamori G., Bogdanowicz W. etc. – London: Acad. Press, 1999. – I–XI+484 p.
- Pucek Z. (red.). Klucz do oznaczania ssaków Polski. – Warszawa: Państw. Wydawn. Nauk., 1984. – 388 p.

I. Загороднюк

Адреса: 01601, Київ–30, вул. Б. Хмельницького 15, Інститут зоології НАНУ.

Листу: 02105, Київ–105, а/с 11. e-mail: zag@palmuz.viaduk.kiev.net.

Доповнення: Суми числа видів за рядами

Ряд ссавців в Україні	Кількість видів
Комахоїдні (Soriciformes)	14
Кажани (Vespertilioniformes)	26
Хижі (Caniformes)	22
Зайцеподібні (Leporidae)	3
Мишоподібні (Muriformes)	52
Копитні (Equiformes)	2
Ратичні (Cerviformes)	9
Китоподібні (Delphiniformes)	4
Разом (8 рядів)	132